

Három szólam

SINKOVITS
Péter

Az Emberek a havason, Szóts István alkotása – maga a megfellebbezhetetlenül kiteljesedett álom. Ez a film teljesen elűt attól, amit a magyar filmgyártás a harmincas és a negyvenes években produkált. A fotográfált színpad, a bevált sablonok, a népszerű kabarévécsek és az érzelgős slágerek világa ez, népszerű sztárok felvonultatásával. Ezzel szemben Szóts filmje egészséges, friss szélfuvallat volt, amely a kulisszák helyett a természet valódi világát választotta, valódi emberi arcokkal. Voltaképpen már az is

maga a csoda, hogy egy kezdő alkotó nagyjátékfilmjének forgatókönyvét a Hunnia Filmgyár megjegyzés nélkül elfogadta. Igaz, az anyagi támogatás is csekély volt, a külső felvételek többségét kézi felvevőgéppel forgatták. A film 1942-ben készült el, s – újabb meglepetésre – beneveztek a rangos Velencei Filmfesztiválra, amely akkortájt Európában a filmművészet szinte egyedüli fóruma volt. Az Emberek a havason a fődíjat kapta! Szóts István nem volt jelen a bemutatón, a díjkiosztáson sem, az elnyert serleget sem láthatta, mert azt diplomáciai úton már Pestre küldték. Egy ideig a Hunnia vitrinjében őrizték, az ostrom alatt nyoma veszett. Az olasz kritikák meleg hangon, rendkívüli elismeréssel méltatták az alkotást, Romániában irredentának minősítették, mivel a „színmagyar Erdélyt” mutatja be. Göbbels Berlinbe rendelte, ott nézte meg a filmet, s azonnál be is tiltotta, túlzott „vallásossága” miatt. Egy időben Magyarországon sem vetíthették, majd 1957-ben ismét műsorra tűzték, a Népszabadság lelkesen dicsérte haladó szocializmusát.

Egy réges-régi, Szokolay Sándorral készült interjú akad a kezembe (a Parlando c. zenepedagógiai folyóiratban jelent meg, 1968-ban). A zeneszerző szól pályája kezdetéről is, amely egyáltalán nem mutatkozott könnyűnek, hiszen jelentős hátránnyal indult: már tizenhét éves, amikor elkezdi tanulni zongorázni. A helyszín Békéstarhos, voltaképpen tanya vagy

tanyacsoport, az írásból nem derül ki pontosan, található viszont homályos utalás a Kodály-módszer alkalmazására. Nos, a tanoda egy hatalmas park kellős közepén. Szokolay rávette magát a billentyűkre, egy hét alatt „felfalta” a Zongora ABC első kötetét, s mivel a közelben nem volt kottatűzet, így várni kellett, míg Pestről megérkezik a második kötet. Tanárnője (aki később a budapesti Konzervatóriumban is tanított) arra biztatta, írjon magának addig valami kis etűdöt, ujjgyakorlatot. A művek megszülettek, a vizsgahangversenyen Szokolaynak – nagy taps közepette – az egyiket ötször kellett megismételnie. Marad a konstatació: a zenetörténetben alig akad még példa arra, hogy valaki a saját darabjain tanult volna zongorázni.

A Krúdy-évforduló kapcsán olvastam el ismét Zelk Zoltán szép írását. Címe: Hány Krúdy Gyula van? Szerzőnk szerint három. A legismertebb az, aki sohasem alszik és sohasem ír; éjszakáit az óbudai kiskocsmák piros abroszú asztalára könyökölve virrasztja, leginkább magányosan borozgatván, majd egy uszodában ébresztgeti magát, gőzfürdőben verejtekezik, párbajozik egyet, s már indulhat is a New York kávéháza, utóbb valahol kártyázik, vagy éppen a löversenyter felé veszi az irányt. A másik közismert Krúdy mást sem tesz, csak ír,

s ötvenöt évesen több könyvet tesz az ország asztalára, mint bárki más ebben az életkorban. Zelk szerint egyébként ő a „magyar Proust”, akinek hívei, akárha szektája van, világa minden falu és város egészen Fiuméig, s otthon van minden vendéglőben meg löversenypályán.

És a harmadik? Zelk Zoltán írása itt válik igazán érdekessé, hiszen egy kevesek által átgondolt megfigyelést közöl, nevezetesen, hogy Krúdy „szubjektív, de kemény társadalombírálatra is kész kritikus”. Hovatovább mélyen elemző, „a rendszer arcába öklözően bátor”, ám az ügyész és a cenzúra által mégis kikezdehtetellen. Zelk írása 1974-ben jelent meg, s ezek a mondatok akkor bizonyára egészen más súllyal estek latba. Írását ilyképpen zárja: „Hódolat a sohasem alvó, sohasem dolgozó Krúdy Gyulának! Hódolat a szüntelenül dolgozó, remekre remekeket rakó Krúdy Gyulának! Hódolat a magyar irodalom legtomörebb bírálatát író Krúdy Gyulának.”

